

“Amico optimo!”

Den indledende brevveksling fra Tycho Brahes bog om den nye stjerne (1573) i dansk oversættelse.

af Peter Zeeberg

Engang i forsommeren 1573 udkom der i København en lille bog med en temmelig lang titel, her i Gorm Tortzens oversættelse:

Danskeren Tycho Brahes matematiske overvejelse over en ny stjerne, som aldrig i nogen tidsalders minde har vist sig, men nu for første gang blev observeret i november måned år 1572 efter Kristi fødsel. Hertil kommer – foruden en nøjagtig beregning af en måneformørkelse i dette år og en elegant elegi til Urania – også et dedikationsbrev, hvori den samme forfatter fremlægger en ny og lærd metode til at skrive meteorologiske dagbøger for yndere af begge slags astrologi. Modellen for det år, der nu går på hæld, har forfatteren med enestående flid udarbejdet og sammenskrevet, men den kunne på grund af vanskeligheden ved at trykke de skemaer, hvoraf værket næsten udelukkende består, af tidsnød ikke udgives på denne plads.

Lorens Benedict trykte den i København 1573.¹

Bogen indeholder, som det fremgår af titlen, adskillige dele – og endda flere end det fremgår. Ud over afhandlingen om den nye stjerne, forordet til den ikke publicerede meteorologiske dagbog eller kalender og beregningen af den kommende måneformørkelse er der to æredigte og to breve (og en liste over trykfejl). Æredigtene er skrevet af to af Tychos nærmeste venner, medicinprofessoren Hans Frandsen og hofpræsten Anders Sørensen Vedel, den senere historiker. Brevene, som det her skal handle om, fungerer som en slags forord. Først kommer et fra den anden medicinprofessor i København, Johannes Pratensis, dateret 3. maj 1573. Derefter følger Tycho Brahes svar, dateret to dage senere, 5. maj.

1. ‘Tycho Brahe. Om den nye stjerne. På dansk ved Chr. Gorm Tortzen,’ *Højdepunkter i dansk naturvidenskab* ved Jan Teuber. København, 2002, 25-48.

Også Pratensis (1543-76) var en nær ven af Tycho. De havde fælles interesser inden for paracelsisk medicin, som i disse år var Tycho Brahes hovedinteresse – indtil den nye stjerne dukkede op i november 1572. Pratensis var en af de venner Tycho viste sine videnskabelige skrivelser.² Hans brev er en opfordring til Tycho om at få dem trykt. Tychos svar er først modvilligt, men han giver sig dog, og sender manuskripterne til Pratensis, der skal fungere som redaktør. Som det fremstår, har de været vedlagt dette brev.

Når jeg skriver “som det fremstår”, skyldes det at der blandt Tycho Brahes papirer på Nationalbiblioteket i Wien ligger et andet brev fra Pratensis til Tycho, dateret 16. april 1573, hvor han lover at skrive brevet til bogen – som tydeligvis allerede er i trykken. Brevvekslingen er altså ikke autentisk. At indlede en bog med et forord, udformet som et (fiktivt) brev, er snarere reglen end undtagelsen i denne periode. Men i dette tilfælde er der gjort en del for at give brevene en autentisk klang, og det har en særlig baggrund.

Tycho fortæller selv andetsteds at baggrunden var en udbredt opfattelse af at adelige som han ikke kunne tillade sig at beskæftige sig med videnskab.³ Brevvekslingen skal give indtryk af at han var blevet presset til at udgive bogen. Det er også derfor han i sit eget brev beder Pratensis udgive bogen anonymt. Det ville være langt mere passende. Men der er ingen grund til at tro at det for alvor har været hans hensigt.

Den defensive tone som brevvekslingen anslår, slipper op allerede inden Tychos svar er færdigt. I den højstemte afslutning, hvor han i flere omgange bryder ud i vers, går han til modangreb med sarkastiske bemærkninger om adelens overfladiske levevis. Det er dette modangreb der kommer til fuld udfoldelse i det store programdigt om Urania, der afslutter bogen.⁴ Og allerede her i brevet får vi en fornem prøve på Tychos evner for at sætte sig selv i scene med litterære virkemidler.

De to breve skal altså berede vejen for en videnskabelig publikation skrevet af en højadelig dansker (som efter tidens normer burde beskæftige sig med andre sager). Og der er ingen tvivl om at de derved afspejler et reelt dilemma hos den 26-årige forsker.⁵

2. Om Tycho Brahes ungdomsvenner se især John Robert Christianson, *Tycho Brahe. Renæssancen på Hven*. Revideret dansk udgave. Oversættelse Jan Teuber. København, 2008, 57 ff (Originaludgave: *On Tycho's Island*, Cambridge, 2002).

3. Peter Zeeberg, ‘Tycho Brahes Uraniaelegi. Nyoversættelse, tekst og kommentarer’, *Renæssanceforum* 3, 2007,3 (http://www.renaessanceforum.dk/3_2007/19_zeeberg.pdf).

4. Udgivet, oversat og kommenteret i Zeeberg 2007 (se ovenfor, note 3).

5. Peter Zeeberg, ‘Adel og Lærdom hos Tycho Brahe’, *Latin og Nationalsprog i Norden*, udg. Marianne

Meget tyder på at han konkret overvejede at emigrere for at få frihed til at forske. Det er vel det der, lidt forsigtigere formuleret, afspejles i den første verspassage i hans eget brev, hvor han taler om at rejse ud og se verden.

Men derudover har brevene også den funktion som et forord har i dag: De skal forberede os på hvad det er bogen indeholder. Som det allerede fremgår af titlen, omfatter den en indledning til en kalender som ikke selv er kommet med i bogen pga. tryktechniske vanskeligheder. Som det fremstilles i brevene, er kalenderen udgangspunktet, som de øvrige tekster er tillæg til. Men som titelbladet viser, er afhandlingen om stjernen reelt hovedsagen. Brevene skal forklare den noget usædvanlige situation.⁶

Teksten er oversat efter den kritiske udgave i *Opera Omnia*.⁷ Begge Det Kongelige Biblioteks eksemplarer af originaltrykket er tilgængelige i faksimile på nettet: <http://eeb.chadwyck.com/home.do>. I originaltrykket findes de to breve på siderne (:)2^f - (::)3^v. Originalteksten er kun delt i meget få afsnit. Af hensyn til læseligheden har jeg delt den yderligere op, dog sådan at de nye afsnit er skilt med et enkelt linjeskift og de oprindelige med en blank linje.

Bogen om den nye stjerne er aldrig blevet oversat i sin helhed. Det centrale kapitel, afhandlingen om stjernen, er oversat to gange til dansk, først af Otto Gelsted og Thøger Larsen i 1923,⁸ senest i 2002 af Gorm Tortzen.⁹ I 2007 bidrog jeg selv med en oversættelse af den afsluttende elegi til Urania.¹⁰ Nærværende oversættelse kan ses som endnu et bidrag til det arbejde som Gorm Tortzen har påbegyndt. Måske er en fuldstændig oversættelse af Tycho Brahes debutbog inden for rækkevidde.¹¹

Alenius m.fl. (Renæssancestudier 5) København, 1991, 21-31.

6. Bogens tilblivelse er indgående analyseret i Victor Thoren, *The Lord of Uraniborg*, Cambridge, 1990, 63-73.

7. *Tychonis Brahe Dani Opera Omnia*, edd. J.L.E. Dreyer & Hans Ræder, Vol. I, København, 1913, 6-15.

8. Tyge Brahe, *Den ny Stjerne (1572) Oversat fra Latin af Otto Gelsted under Medvirken af Thøger Larsen med Efterskrift af Harald Mortensen og Noter af Thøger Larsen*, Lemvig, 1923. (Genoptrykt: Lemvig, 2007).

9. Se ovenfor, note 1.

10. Se ovenfor, note 3.

11. Tak til Karen Skovgaard-Petersen for en nyttig kritisk gennemlæsning af oversættelsen.

Til Tyge Brahe Ottesen til Knudstrup, den lærde og i sandhed ædle unge mand, fra Johannes Pratensis, læge.

Min ædle Tyge. For nylig havde du ladet dine hjemlige muser og din pyronomiske forskning bag dig og var på besøg hos mig i København. Vi talte, som vi plejer, løst og fast om vores fælles videnskabelige interesser, og blandt de mange vidnesbyrd om din store begavelse som du holder gemt derhjemme, fremdrog du en kalender over indeværende år, som du havde udformet efter en helt speciel og indsigtfuld metode. Den gav du mig lov at læse, og da jeg fik studeret den nærmere, blev jeg særdeles begejstret og yderst opmuntret over hvad jeg så. Derfor opfordrede jeg dig straks indtrængende til at få den udgivet så også andre kunne betjene sig af dette nyttige og udbytterige værk.

Det stod nemlig klart for mig at det indeholdt adskilligt som, hvis det blev offentliggjort, ville kaste nyt lys over astronomiske emner, ville korrigere meget inden for denne videnskab som hidtil har været tvivlsomt og uafklaret, og ville af-dække mange fejltagelser som astronomer i almindelighed holder fast ved uden at vide bedre. For en ting er at du med glimrende eksempler forklarer alt det vanskelige som kun de færreste gennemskuer hos de fremragende forskere hvis forskrifter du følger – så du på den måde giver et indblik i dem ligesom i Silenens skjulte indre. Men du fremlægger også dine egne observationer inden for begge former for astrologi, observationer der er meget præcise, og som du har ofret meget for at fremskaffe, såvel i form af de epokegørende nye instrumenter du har bygget, som det umådelige slid og de mange langtrukne nætter uden søvn du har brugt på det.

Jeg rådede dig til at offentliggøre dem, men både dengang og adskillige gange senere stillede du dig meget lidt imødekommende, og du fremkom med nogle begrundelser som nok kunne være gode nok for dig, men som ikke rakte for mig – tværtimod gjorde de mig endnu mere fast besluttet på min plan.

For når du svarer at disse beskedne sider (som du formulerer det) ikke er skrevet med publikation for øje, men er rå og hurtigt nedkradsede skitseringer af dine overvejelser over disse emner, som du skal bevare for din egen skyld, men som ikke af den grund er værdige til at blive læst af offentligheden, så er det jo, min kære Tycho, et udslag af din beskedenhed. For jo højere du svinger dig op i din indsigt i disse skønne og sublime sager, jo mere ydmygt optræder du også – hvilket er et sikkert kendetegn på et lærd og virkelig ophøjet sind.

På den anden side bør vi ikke altid tro sådan om os selv at det virker som om vi frakender vores venners helt korrekte opfattelser enhver troværdighed. Og du skal ikke tro at det bare er mig der er så forblindet af hengivenhed til dig at jeg ikke

kan bedømme sagerne korrekt: Hvis du tror det, må du kaste et blik på hvad alle de fremragende lærde folk mener som du ofte har hørt udtale sig, og som ofte har plaget dig om at publicere.

Hvis du tænker på hvad formålet har været med dit arbejde, og hvilken ret forskningsverdenen kan siges at have til dine og alle andre videnskabsmænds arbejder, kan du jo dårligt mene at det her udelukkende er skrevet for din egen skyld. Når du fra naturens kilder har afledte nogle sideløb til dig selv, er det kun ret og rimeligt at du fører deres løb videre til andre, så længe ejendomsretten overholdes. Naturen er en rig moder, der skænker sine ægtefødte sønner en rundhåndet arv: et reservoir så udtømmeligt¹² at jo mere man øser op fra det og dirigerer videre til beslægtede ånder, jo rigere stråler væder det en selv med.

Når du siger at det drejer sig om helt nye og hurtigt udtænkte skitser, så er jeg ganske klar over det, ja, fuldstændig klar over det. Jeg er jo en af de få der kender den omhu og præcision hvormed du udforsker andre af naturens mysterier, ikke mindst den spagyriske cabbala. Og uanset hvad: hvis et modent menneske udsender noget hurtigt udtænkt, kan det ikke undgå at være modent. For det er ikke altid at det længe gennemarbejdede også er der mest vellykkede. Der er stor forskel på hvordan det går til med de ting man udgiver: Nogle kræver lang tids udvikling før de er færdige, andre er om man så må sige, fri af tidens love og har umiddelbare resultater og løsninger. Og hvis de sidstnævnte får lov at lagre yderligere, bliver de ofte rodet sammen med nye og helt anderledes tiltag, med det resultat at de ender i en mindre vellykket omplantning. Derfor, ædle herre, giver jeg ikke op: Det jeg tidligere, da vi var sammen, opfordrede dig til mundtligt, vil jeg også nu hvor vi er langt fra hinanden, indtrængende opfordre dig til på skrift. Sig ja, Tycho! Sig ja! Jeg trygler og beder dig om ikke at afslå det som jeg så inderligt ønsker.

Og hvis du har dine grunde til ikke at ville at udgive hele det lille værk – som efterhånden har fået et temmelig stort omfang – må jeg insistere på at du i det mindste går med til at publicere de uhyre lærde og i sandhed matematiske overvejelser du har vedlagt kalenderen om den nye og forunderlige stjerne i Cassiopeia (som i disse tider driller så mange store begavelser og kloge hoveder). Det er først og fremmest det alle ser frem til fra din hånd – og som de har grund til at forvente i betragtning af din grundfæstede matematiske ekspertise, som de ved at kun de færreste videnskabsmænd kan måle sig med.

12. *Opulenta mater, Natura est, larga, filios genuinos, hæreditate donans: inexhausti Abyßus, e quibus, quo plus hauseris, ... hoc te fæcundiore Radio tingent.* Udtrykket *inexhausti Abyssus* er ikke korrekt latin. *Abyssus* er 2. decl. fem. Jeg har valgt at tro at Pratensis opfattede det som 4. decl. masc., således at det her står i nom. plur. som apposition til *Natura*.

Eftersom denne stjernes fremkomst er helt usædvanlig og aldeles forunderlig, og ikke stemmer med hvad almindelige filosoffer har forudsagt, kræver den en ualmindelig observator og udmåler. Jeg har set nogle skrivelser af andre folk om det samme emne, som jeg har fået tilsendt andre steder fra (og som jeg sender videre til dig), men hvilken observationsmetode og hvilken argumentation de behandler dette omfattende emne med, det må de vist selv svare på.

Derfor beder jeg dig som en ven om ikke at svinge folks begærlige forventninger på dette punkt. Tillad at dit genis lys, som er blevet optændt ved dette nye himmelske lys, kan vise vejen for de andre, de vildfarne. Lad, hellige mand, dine bevisers lys få plads i de gisnendes sjæle.

Videre vil jeg foreslå at du sammen med afhandlingen om den nye stjerne – såfremt du ikke tillader at kalenderen som helhed bliver udgivet – trykker det brev om kalenderen hvori du på fornemste vis forklarer hele dens konstruktion og enestående metode. Jeg er nemlig overbevist om at dette forord alene kan være astronomiens dyrkere til større nytte end alenlange afhandlinger fra andres hånd, for ud over det jeg her har nævnt, kommer du også ind på nogle af de centrale punkter inden for astrologien. Det drejer sig fx om den inddelingen af himmelen i otte huse, der adskiller sig fra andre opdelinger, også af himlen og af cirkler. Og også om de ulige timer i dyrekredsen, Månens huse (to af hvilke en god del af den ægyptiske videnskab afhænger af), og den hemmelige metode til fremskrivning af horoskopet ud fra månens konfigurationer.

Det er de love for fremskrivning der måler stjernernes stille perioder i alle elementer og udbyttets opløsning, spiring, ophøjelse, foregribelse, forsinkelse og øvrige tidlige omplantninger. Hvis meteorologerne havde kendt disse regler bedre, ville vi have en sikrere viden om stjernernes virkning, og vi havde ikke så ofte uden grund skudt skylden på ustabiliteten i materien (der ellers, så snart den er lokket til af sin stjerne, er i smuk harmoni med den og følger den villigt) – og det ville ikke ske så ofte at fejl hos inkompetente videnskabsmænd ødelagde skønheden ved videnskaben.

Eftersom du rundt omkring i dit forord har indlagt grundlæggende betragtninger om alt dette og andet lignende, kunne jeg ønske mig at kommende astrologer ikke bliver forholdt disse særdeles nyttige oplysninger. Derudover kunne jeg ønske at du vil gøre mig den yderligere tjeneste at lade den beregning af måneformørkelsen i år som du har konstrueret ud fra såvel de alfonsinske som de kopernikanske beregninger samt fra dine egne observationer af himmellegemernes bevægelser – og det så fornemt at den kan stå som den absolutte standard – at du vil lade den følge det ovenstående sammen med din elegi om Urania, der kan danne en slags musisk slutvignet for alt det foregående.

Ja, Tycho, nu kender du så grundtrækkene i min bøn til dig, nu ved du hvad det er jeg beder dig om i dette brev. Hvis det jeg beder om, er passende, hvis det vil være til gavn for samfundet, hvis alle gode folk beder om det sammen med mig, så bør du opfylde disse ønsker fra en ven og med glæde skænke det astronomiske samfund den basis for forskningen som du skylder det. Vores venskab kræver at du gør det, din genius tilråder det, Urania forlanger det. Og hvis du afslår, vil Mercur for fremtiden nægte at låne dig sin stav.

Farvel, og hils din onkel, den højadelige herre Sten Bille, musernes og al fri opfindsomheds lærdeste støtte her i Norden.

København, d. 3. maj i året 1573 efter den frelsebringende fødsel.

Til min gode ven dr. med. Johannes Pratensis fra Tycho Brahe Ottesen.

Kære vidtberømte dr. Hans, min bedste ven! Jeg har modtaget dit brev, hvori du nu atter en gang, nu på skrift og på afstand, fortsætter med at bede mig om det samme som du og mange andre af vores lærde venner gang på gang opfordrede mig til da vi var sammen i København, nemlig at jeg ikke længere skal undslå mig for at trykke og offentliggøre den astrologiske og meteorologiske kalender som jeg udarbejdede i begyndelsen af sidste vinter. For at overtale mig fremlægger du mange både rimelige og vanskeligt afviselige argumenter. Men hvis jeg anvender min egen målestok, kan jeg stadig kun svare det jeg så ofte har svaret både dig og andre når I forlangte dette af mig: at dette skrift efter min mening ikke er genarbejdet så omhyggeligt og ikke har nået en sådan grad af færdiggørelse, at det fortjener at blive offentliggjort og anvendt af forskerne. Jeg har nemlig ikke påtaget mig dette arbejde med henblik på publikation, men udelukkende for at glæde mig selv og mine nærmeste venner med denne astrologiske og meteorologiske beskrivelse af de enkelte dage, som den nu foreligger.

Efter hvad jeg har læst, skrev selv kejser Hadrian uden at skamme sig hvert år forudsigelser ud fra stjernerne. Men hvis jeg havde bestemt mig for at udgive den, ville jeg absolut have lagt større omhu i udarbejdelsen og medtaget adskillige ting som nu savnes rundt omkring, og som i alt hastværket er forbigået i stilhed, ligesom jeg ville have gjort mig grundigere tanker om meget som uden større overvejelse er kommet med i farten. For at sige sandheden, er jeg ikke på alle punkter tilfreds med mit værk, og med alle de andre projekter jeg var optaget af, især mine

spagyriske eksperimenter, var det heller ikke så let at præstere noget mere fuldendt og mere gennemarbejdet på så kort tid og om så vanskeligt et materiale, som kun de færreste indtil nu har behandlet korrekt.

Men alt dette ser du anderledes positivt på – enestående venlig som du altid er imod mig: Du fremhæver at mit skrift ganske vist er skrevet uden forberedelse og på grund af andre opgaver ikke er et fuldt færdigt arbejde, men alligevel er af en sådan kvalitet at det med udbytte kan læses af dem der beskæftiger sig med disse studier, og at der er meget i det som vil være til stor glæde for yngre astronomer hvis det bliver publiceret. Men det vil jeg snarere tilskrive din venlige og oprigtige karakter, der får dig til at fortolke alt positivt, og din velvilje over for mig og min forskning, end jeg for alvor vil anerkende at jeg har har præsteret noget sådant i dette skrift.

Men lad os bare sige at det kan læses af astronomisk interesserede med et vist udbytte, hvad det så end er, og at det indeholder forskelligt der giver nyttige anvisninger med henblik på dybere udforskning af denne videnskab. Så vil jeg ikke af den grund modsætte mig en udgivelse. Men så er spørgsmålet: hvordan kan man på tryk gengive de mange forskellige afbildninger af ottekantede figurer der er vedføjet på første side og de komplicerede tegninger af fremskrivninger på anden side? For slet ikke at tale om de øvrige tegn og figurer af forskellig art der på tredje side anvendes til at angive de lysende himmellegemers opgang og nedgang og hvilke fiksstjerner der kommer til syne og forsvinder sammen med dem, eller på den fjerde viser de øvrige planeters og ledsagende fiksstjerners passage af horisonten og deres forhold såvel til hinanden, som til fiksstjernerne og til månen. Hvordan kan alt det uden videre gengives på tryk? Alle billederne skal skæres fra ny, og tegn og tal ordnes efter de forskellige stilarter og størrelser de har, hvilket betyder at der ville gå en betragtelig tid inden hele arbejdet kunne færdiggøres.

Dertil kommer at det indeværende år, som jeg har indrettet kalenderen efter, allerede er halvt gået, så man med en vis ret kan mene at den ville have mistet hele sin berettigelse hvis den blev publiceret nu. Det er, tror jeg, fordi disse vanskeligheder er gået op for dig, at du beder mig om – hvis jeg ikke vil gå med til at trykke hele kalenderen – så i det mindste at trykke det dedikationsbrev hvori jeg dedicerer dette lille værk til dyrkerne af begge former for astronomi. I dette brev er, siger du, hele kalenderens systematik præsenteret, og adskilligt fremstilles anderledes end det har været muligt efter de hidtil anerkendte antagelser.

Det er ganske rigtigt. Og hvad der i selve kalenderen er udformet på en anden måde end det almindeligvis er tilfældet, det har jeg forklaret mere indgående i dette brev, mens jeg er gået let hen over, eller direkte har forbigået det almindeligt vedtagne. Men selve beskrivelsen i kalenderen er så tæt knyttet til brevet at man ikke kan forstå nogen af delene hvis man fjerner den ene. Der er meget af der der i brevet bliver forbigået eller kun kort berørt, som giver sig selv i selve kalenderen,

men omvendt er der også meget af det der bliver noteret i kalenderen, som ikke uden videre kan forstås af hvem som helst uden forklaringen i brevet. Så du kan jo nok se, kære Pratensis, hvor meget der står i vejen for at jeg uden videre kan opfylde dine ønsker med hensyn til at publicere denne kalender.

Hvad angår den stjerne som sidste år begyndte af lyse i nærheden af Cassiopeia, beder du mig om – hvis jeg ikke går med til at publicere hele kalenderen – i det mindste at tillade at det jeg har skrevet om denne stjerne og anbragt foran selve kalenderen, bliver offentliggjort. Det er, siger du, et stort ønske som alle deler.

Den opfordring kunne jeg lettere imødekomme, hvis ikke jeg blev holdt tilbage af den samme årsag som jeg har anført som grund til ikke at udgive kalenderen. Det jeg i december har skrevet om denne stjerne, er præcis lige så ufærdigt og hurtigt nedkradset som kalenderen, og derfor mener jeg ikke det er egnet til at blive offentliggjort og anvendt af forskerne. Jeg har nemlig ikke påtaget mig dette arbejde for at publicere det og for at alle og enhver skal læse det. Men da denne stjerne i november sidste år ganske uventet dukkede op for mit blik mens jeg som sædvanlig betragtede stjernerne, fik denne sensationelle begivenhed mig til at begynde at måle dens position med astronomiske instrumenter (på samme måde som jeg lige siden min ungdom med stor omhu har observeret de øvrige, velkendte stjerner). Det gjorde jeg dels for at supplere de andre observationer af stjerner jeg havde foretaget, med hvad jeg med mine instrumenter kunne finde ud af om denne stjerne, dels for at nedskrive forskelligt som man kunne konkludere og påvise ud fra observationerne, og anbringe det foran min kalender. Jeg mente at beskrivelsen af stjernen, i den form den nu har, kunne være en nyttig tilføjelse til kalenderen, eftersom stjernens tilsynekomst faldt lige før det indeværende år begyndte.

Men (som jeg allerede har sagt) mindst af alt var det min plan at det på et tidspunkt skulle offentliggøres. I så fald havde jeg skrevet en hel lille bog om stjernen uden kalenderen; og så havde jeg lagt en hel del større omhu i udarbejdelsen, for jeg er ikke i tvivl om at dette mirakel med den hidtil ukendte stjerne har sat lærde mænds hjerner på overarbejde over hele jorden, og hvis de ser at nogen skriver noget om dette emne, bliver det slugt med begærlighed og bedømt vidt forskelligt alt efter hver enkelts fatteevne.

På den anden side, min kære Pratensis: Hvis du faktisk mener at disse få sider om den nye stjerne er af en art så de kan publiceres og læses af forskere uden at møde stor kritik, så tillader jeg at de bliver trykt og udgivet efter dine anvisninger, for det skal ikke hedde sig at jeg er alt for modstræbende over for dine anmodninger – og måske tærer mere på vores venskab end manglerne i skriftet berettiger mig til.

Men hvad der taler for at jeg på dette punkt omsider indvilliger i din bøn, er ikke kun de mange og rimelige opfordringer du sender mig i dit brev. Hvis jeg skal være ærlig, har også de pjecer om stjernen der er kommet til os fra Tyskland, og som du nu har sendt mig for at jeg også kunne kigge i dem, haft stor betydning for at jeg nu omsider giver dig lov til at publicere mine observationer og min tolkning af den.

De skrifter om emnet vi indtil nu har fået hertil, som var forfattet af forskellige folk i Tyskland, stemmer (med al respekt) efter min mening ikke med fakta. Lad mig nøjes med et enkelt punkt blandt mange: Når de henregner denne stjerne til kometerne og mener at den befinder sig 12 eller, efter nogles mening, højst 15 jordradier væk fra os, så er det helt hen i vejret. Jeg selv har nemlig med omhyggelige observationer fastslået at den såvel i nærheden af zenit som i nærheden af horisonten opretholder nøjagtig samme afstand til Schedir i Cassiopeia (som passerer meridianen omtrent sammen med stjernen) – som man vil finde det udførligere beskrevet i selve teksten. Det betyder nødvendigvis at der ingen forskel i synsvinkel er mellem dem. Der er altså matematisk bevis for at denne stjerne ikke, som de tror, befinder sig i elementarsfæren, på denne side af Månen, men langt ude på den anden side, i selve himlen.

Denne observation har jeg imidlertid gennemført ved hjælp af et stort og specielt instrument, der er fremstillet på en særlig måde sådan at man ved dets hjælp kan undersøge afstanden mellem stjernerne med langt større sikkerhed og præcision end man kan med en astronomisk radius eller et hvilket som helst andet instrument der hidtil er blevet anvendt til denne opgave. Alt dette har jeg altid haft betænkeligheder over for på grund af forskellige forhindringer, først og fremmest at en præcis ret vinkel er meget vanskelig at konstruere så den kan holde i et stykke tid. Jeg er nemlig ganske klar over at det samme kan opnås ved stjernens højeste og laveste højde hvis man på forhånd har fastlagt polhøjden med en kvadrant. På denne måde begår man dog lettere fejl, både på grund af vanskeligheden ved at fastlægge polhøjden helt præcist og inden for et minut (som det er nødvendigt her) og det nærmest umulige i at erkende den på grund af forskellige krav – og fordi det tidspunkt hvor stjernen passerer meridianen i sin højeste og laveste position, dårligt kan bestemmes så præcist som det er nødvendigt. Hertil kommer at denne observation kræver en helt utrolig stor kvadrant hvis den skal kunne rumme ikke alene enkelte minutter, men også endnu mindre dele, sådan som det var tilfældet med den jeg for tre år siden fik konstrueret i nærheden af Augsburg, i haven hos Paul Hainzel, en betydningsfuld mand, der var sin bys borgmester og en stor elsker af matematiske sager. Den havde en radius på over 14 alen.

Men tilbage til emnet. Man kan altså som sagt på denne måde konstatere med sikkerhed at stjernen befinder sig langt på den anden side af Månens sfære i forhold til os, og at dens position ikke giver mulighed for nogen som helst variation i synsvinkel – til trods for at den, hvis den som de mener, kun havde været 15 jordradier væk, i vertikal cirkulation, i nærheden af horisonten ville have lavet en parallakse på $3\frac{1}{3}$ grad. Og ved en afstand på kun 12 jordradier (som andre påstår), $4\frac{1}{4}$ del. Disse store forskelle i stilling fra den største højde til den mindste, kunne man også have set uden instrumenter, med det blotte øje, hvis man så godt efter. Hvor kan man være ubegavet! Hvor kan de der betragter himlen, være blinde!

Heraf fremgår det ganske klart hvor gennemtænkt det er når de henregner denne stjerne, som de ikke kan anbringe i elementarsfæren, under kometerne – når nu den også i udseende adskiller sig kraftigt fra alle hidtil kendte kometer, mens den fuldkommen ligner rigtige og ægte stjerner. For når der er en der forestiller sig at dens hale muligvis vender opad så kun det runde hoved er vendt imod os, og at halen på et tidspunkt vil dreje ned så den bliver synlig for os, så har han ikke været opmærksom på det som flere af de gamle, og i vor tid også – og det endnu mere omhyggeligt – de berømte matematikere Peter Apian og Gemma Frisius har opdaget, nemlig at kometers haler altid peger direkte væk fra solen – hvilket har fået en del til at spørge sig selv om halen overhovedet er andet end solstråler der brydes når de trænger igennem kometens ikke fuldstændig kompakte legeme. Men hvis nogen vil påstå at denne stjerne tilhører den særlige art af kometer uden hale som de gamle kalder behårede kometer, hvor er i så fald de hår der skal omgive den ligeligt på alle sider ligesom en flammekreds? Og hvis den skal høre til dem der kaldes 'roser', hvor er så den store og brede runding der selv er lysende og brændende, men fra sin kant kun udsender få og temmelig mørke stråler? Vores stjerne har intet af alt dette, og den har ingen hale, hverken aflang eller buet. Med mindre man vil kalde de stråler man så i begyndelsen da den var større, for et 'skæg' – men så kan man med samme argumentation kalde Sirius, Arcturus, Procyon, Lyra og de øvrige betydelige stjerner for kometer, for de udsender præcis lige så funkende stråler i alle retninger.

Derfor er det min bedømmelse at denne stjerne adskiller sig klart fra kometerne, og jeg mener ikke man har set noget lignende siden Hipparchus' tid, uanset at der siden da har vist sig nogle enkelte ganske små kometer uden hale – med mindre nogen ud fra observationer der er foretaget på daværende tidspunkt af fagmænd kan påvise at disse fuldstændig lignede ægte stjerner og ikke befandt sig i elementarsfæren, nedenfor månen, men i selve himlen sådan som jeg har bevist at det er tilfældet med denne stjerne.

Heller ikke det faktum at denne stjerne ændrer sig såvel i farve som størrelse, medfører nødvendigvis at den skal regnes til kometerne. Tværtimod, hvis den bliver ved med at svinde ind for til sidst at ophøre med at være synlig (og hvis svin-

dingstakten fastholdes, forudsiger jeg at det vil ske førstkommande september eller senest oktober) – så vil jeg anse det for et mindre mirakel end hvis den for altid fastholder sin tilstedeværelse på himlen blandt de øvrige stjerner. Hvis der efter universets oprindelige fuldførelse opstår noget mirakuløst i naturen, forekommer det mig mest sandsynligt at det også ophører inden universets kredsløb er fuldendt.

Eftersom nu min opfattelse af denne stjerne afviger betragteligt fra dem der findes i de pjecer der er kommet hertil fra Tyskland, og eftersom jeg bygger mine observationer på sikre beviser, har jeg besluttet at jeg ikke vil snyde de interesserede for det de er så opsatte på, og ikke længere vil modsætte mig dine og andre venners ønsker. Som tidligere nævnt vil jeg nu gå med til at denne lille bog om den nye stjerne, for hvad den nu er værd, bliver publiceret og trykt efter dine anvisninger. Jeg sender dig altså hele kalenderen, som du selv kan tage det afsnit der behandler stjernen, ud af så du kan give det videre til jeres trykker og få det trykt. Jeg har ikke ændret noget i det bortset fra de ændringer der var sket med stjernen selv siden den først viste sig, og siden jeg skrev dette. De ændringer har jeg kort noteret i marginen så trykkeren kan indsætte det på rette sted, hvor jeg har sat et mærke. Og hvis du stadig holder fast på at bede mig om dedikationsbrevet til kalenderen og stadig mener at det kan være til en eller anden nytte for læseren, også uden kalenderen selv, så vil jeg heller ikke længere sige nej til at den bliver vedføjet afhandlingen om stjernen. Beregningen af måneformørkelsen og betænkningen om dens virkninger giver jeg dig tilladelse til at trykke sammen med de nævnte tekster, og det samme gælder den improviserede Elegi om Urania. Så har du fået alle dine ønsker opfyldt. Men hvis der er noget i disse enkeltafsnit der ikke er fuldkommen gennemarbejdet og måske kan vække kritik blandt de lærde, så er skylden ligeså meget din som min eftersom det er dig der tvinger ufuldbårne børn frem i verdens lys.

Titlen på bogen overlader jeg det til dig at bestemme. Det eneste jeg beder om, er at du enten udelader navnet på forfatteren eller gengiver det som anagram, hvis du altså mener det er klogt. Så dybt er menneskenes opfattelser sunket, så forkvaklet er de blevet, at mange anser det for aldeles vanærende hvis en mand af adelig familie vover at foretage sig noget inden for de frie og ophøjede videnskaber, og især inden for de videnskaber der er særligt forhadte og latterliggjorte, ikke kun blandt den udannede hob, men også blandt mange ellers højt uddannede mennesker (omend uvidenheden kan tjene som undskyldning for begge parter). Men – for at sige et som det er – jeg lader mig nu ikke afficere af deres ubegavede opfattelser. Det der i sig selv er rigtigt og respektabelt, kan ikke blive urigtigt og urespektabelt på grund af en uvidende pøbels forkvalede holdninger.

Der en ganske vist en del i det du nu beder om lov til at udgive, som jeg godt kunne have lyst til at rette, supplere, forkorte, flytte om på og give en bedre form. Men lige nu er jeg så overbebyrdet med opgaver at jeg ikke kan overkomme det. På den ene side er der de hjemlige pligter og andet arbejde som jeg skal tage mig af. På den anden side er der selskabelighed med adelige og venner og bekendte, som der går ikke så lidt tid med. Og begge dele trækker i mig så jeg ikke har tid til at rette eller forbedre noget som helst i bogen.

Andre ting presser sig på, et fortjenstfuldt projekt står for døren.
Himlen har fået sin part, lissom musernes kor, og som Vesta.
Hjemlandets muld og vennernes flok må være tilfredse.
Også vor Jord skal jeg se, det er den der endnu står tilbage.,
dér jeg skal ud, ad mangel en vej, til mangel en afkrog.
Nu har jeg lyst til at se det skønne der sker på vor klode,
alt hvad menneskets flid overalt på Jorden har udtænkt,
hvordan forskellige folk bær sig ad og lever i verden.
Sådan befaler den livskraft der bor i mit ynglinge hjerte,
sådan befaler min medfødte trang til sand ekspertise,
trang til at forske i alt og vide besked om det meste.
Intet kan holde mig her, hverken fædrene land eller venner,
fædreland er overalt, for den kække er hvorsomhelst hjemme,
i hvert eneste land er der mængder af venner at finde.
Så, engang blir det tid at gense det kølige Norden,
følge den vanlige vej med bægerklang, hunde og heste,
hovmod og luksus (for hvor skulle ellers, i mangel af dette,
adelens fornemme mænd kunne finde sig virkelig lykke?)
Så skal jeg dådløst spille mit liv med de andre – med mindre
Gud (hvad jeg håber) har valgt mig ud til en stoltere skæbne.

Men du, min bedste Pratensis, kan være sikker på at hvor i verden jeg end befinder mig, under hvilket himmelstrøg jeg end betragter stjernernes løb på den tavse himmel, vil jeg altid huske dig og holde af dig. For en geografisk adskillelse af kroppene kan ikke sprænge båndet mellem sjælene – der er ganske uafhængige af geografis ynkelige petitesser. Det der har slået rod i den indre, den saligere natur, er ikke alene spirer til den lykkelige evighed, men også fuldkommen fri af dette ydre, sidste riges forgængelige love. Og ganske vist er vi bundet af de legemlige

elementer, og af den nævenyttige geografi forhindret i at nå hinanden med øjnenes sanselige stråler. Men det ophøjede indre lys kan i sin storhed ikke undertvinges så fuldstændigt at det ikke frit kan trænge frem hvorsomhelst skønheden og den hellige kærlighed lokker det, og berøre en modsvarende og beslægtet natur med sine bestandigt udsendte og reflekterede stråler. Tværtimod, hvor stor geografisk afstand der end er mellem os, vil vi altid med glæde på samme tid beskue den samme sol og måne og de samme stjerner – som bereder os så stor fryd.

Og da vi nu er fjernt fra hinanden og ikke kan samle
øjnenes stråler til én, kaste hinanden et blik,
lad os forene vort lys med det lysende himmelhvælvs lyshav
hver gang stjernernes skær funkler på himlen så klar.
Da er, så ofte jeg skuer til vejrs mod himmelens bue,
stjernen der møder mit blik, samtidig synlig for dit.
Sådan vil himlen på selv samme tid lade øjnene mødes
alt imens jorden med magt adskiller kroppene skarpt.

Inden jeg rejser, håber jeg dog at jeg kan møde jer i København. I mellemtiden må du skynde på håndværkerne så min kobberglobus kan blive smukt forgyldt og – sådan som jeg har bestilt det – blive så præcis en afbildning af den første bevægede kreds og planeternes modsatrettede baner som muligt. Også hvad de øvrige instrumenter angår, må du være over håndværkerne, så de kan nå frem til præcis den inddeling og den perfektion som jeg har bestilt hos dem. Det hele skulle gerne ligge parat til mig når jeg kommer over til jer i København. Indtil da må du, vidtberømte hr. doktor, have det godt. Eller rettere: eftersom du er læge, må du *sørge for* at have det godt. Hils vennerne. Knudstrup, 5. maj, 1573.

pz@dsl.dk